

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry:n lausunto Hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi rikoslain 25 luvun 9 §:n muuttamisesta HE 226/2020 vp

Talentia kannattaa esitettyä muutosta, jossa syyttäjä saa nostaa syytteen laittomasta uhkauksesta, jos teko on kohdistunut henkilöön hänen työtehtävänsä vuoksi eikä rikoksenteijä kuulu työpaikan henkilöstöön. Muutosesitys parantaa sosiaalialan ammattihenkilöiden oikeusturvaa ja siten myös työturvallisuutta. Muutos kohdistaa huomion tekoon ja vastuuttaa tekijän. Yhteiskunnan viestinä se on selkeä: rikoksella uhkaaminen ei ole hyväksyttävää eikä se ole osapuolten yksityisasia. Lakiesityksellä on suuri vaikutus myös naisten aseman parantamiseksi työelämässä. Lisäksi muutos parantaa viranomaisten mahdollisuuksia puuttua laittomiin uhkauksiin.

Kynnys rikosilmoituksen tekoon on alalla korkealla

Sosiaalialalla ja sosiaalityössä joudutaan toisinaan rajoittamaan ihmisten perusoikeutta itsemääräämiseen tai myöntämään tukia ja avustuksia poliittisesti päätetyissä rajoissa, mitkä aiheuttavat asiakkaisissa tyytymättömyyttä ja herättävät voimakkaita tunteita. Tällaisia tehtäviä on monilla sosiaalialan toimintalohkoilla, kuten esimerkiksi lastensuojelun avohuollossa ja lastensuojelulaitoksissa, aikuissosiaalityössä ja päihdepalveluissa. Monenlaisten tunteiden, pettymysten, odotusten ja toiveiden kanssa työskentely ja niiden kohtaaminen ovat työn arkea, jolloin myös eri tunneilmajujen sietokyky on työssä korkealla. Lainsäädännössä on turvattu asiakkaalle asiallisia keinoja tulla kuulluksi, osalliseksi tai hakea muutosta epäkohtina tai väärinä pitämiinsä seikkoihin ja häntä ohjeistetaan ja tuetaan tähän. Väkivaltainen uhkaus rikollisena tekona ja siihen liittyvä vallankäyttö ja epäasiallinen vaikuttaminen päätöksentekoon uhkailun syynä voivat hämärtä ja ne saatetaan kokea henkilökohtaisena, ammatillisena epäonnistumisena. Tilanteet voivat olla haasteellisia, monitulkintaisia ja jännitteisiä myös moniammatillisesti arvioituna. Tällöin epävarmuus kasvattaa kynnystä asianomistajana oikeustoimiin ryhtymiseen ja on omiaan pitkittämään traumatisoivaa uhattuna olemisen kokemusta.

Sosiaalialalle on tyypillistä, että asiakkaat eivät voi valita työntekijäänsä samoin kuin työntekijäkään eivät voi valita asiakastaan; välttämättä toista työntekijää ei ole osoittaa tilalle. Asiakkuus jatkuu edelleen, mikä nostaa kynnystä oikeustoimiin ryhtymiseen, kun asiakas on kuitenkin kohdattava uudelleen ja työskentelyä on jatkettava, vaikka uhkatilanne jatkuisikin. Rikosprosessin käynnistäminen tällöin tuntuu pääsääntöisesti kohtuuttomalta, ja se saattaa lisätä pelkoa muun muassa uhkaajan provosoitumisesta lisää. Tämä on yleensä viesti poliisilta työntekijälle. Virallisen syytteen alaisuus laittoman uhkauksen tilanteessa tuo asiakkaillekin tai kolmansille osapuolille selkeät pelisäännöt, että työntekijän tai viranomaisen uhkaaminen ei ole millään tavalla hyväksyttävää ja eikä johda haluttuun tulokseen, vaan arvio uhkauksen tekijän oman toiminnan vakavuudesta ja sen oikeuskäsittely siirtyy puolueettomalle, työntekijästä riippumattomalle taholle. Rikosprosessin käynnistäminen tulee olla virallisen syytteen alainen myös, koska työntekijä ei kaikissa tilanteissa saa uhkaajasta kaikkia olemassa olevia tietoja, jotka voivat vaikuttaa tosiasiallisen turvallisuusriskin arviointiin.

Työsuojelun toimet ja työnantajan tuki riittämätöntä eivätkä ulotu uhkailun tekijään

Työsuojelulainsäädännön edellyttämää sosiaalialan työturvallisuutta ja työolosuhteita ei ole saatu riittävän hyvälle tasolle. Työpaikoilla kyllä kartoitetaan riskejä, ennaltaehkäistään, varaudutaan ja myös käsitellään ja

puretaan tapahtuneita väkivalta- ja uhkatilanteita entistä paremmin, mutta ulkopuolisen tekijän toimiin puuttumiseen niillä ei ole juuri ollut vaikutusta. Talentian ja TTL:n toteuttaman *Työväkivalta ja sen uhka* -kyselyn (2016) mukaan 44 % koki, että he ovat saaneet riittämättömästi koulutusta työnantajalta työväkivaltilanteiden hallintaan. Lisäksi työpaikoilla ei juurikaan ole sovittu oikeusavun järjestämisestä/saamisesta eikä oikeudenkäyntikulujen kustannuksiin vastaamisesta: vain 7% oli sopinut käytännöistä ja 6% kustannusten jakamisesta, mutta yli 60% ei tiedä, onko sovittu. Oikeusturvaansa ja tukea uhkailutilanteessa on todella saanut etsiä, mikä ilmenee myös Talentian ammatillisen jäsenneuvonnan tilastosta (2020), jossa työolosuhteisiin liittyvät kysymykset ovat määrällisesti suurin yhteydenoton syy, ja niistä työturvallisuutta ja työpaikkahäirintää koskevien yhteydenottojen osuus yli 50%. Kuormittavuutta lisää myös, että laitton uhka ulottuu työpaikan ulkopuolisiin tilanteisiin, kotiin, kotimatkaan, perheeseen tai vapaa-aikaan, jolloin työpaikan turvakeinoja ei ole käytettävissä.

Esitys nostaa keskiöön uhkailun työntekijään kohdistuvana rikoksena ja tukee työn yhteiskunnallista merkitystä

Mikään lakiesityksen tausta- ja perusteluselityksessä esiin nostettu väkivallan tai uhkailun muoto tai ilmiö ei ole sosiaalialalla vieras. Trendi on se, että uhkailu ja maalittaminen lisääntyvät, koska se on helpompaa digitaalisten välineiden kehityttyä. Talentian em. kyselyn mukaan lähes joka viides (18 %) työntekijäasemassa oleva koki viikoittain tai päivittäin sanallista loukkaamista ja 8 % sanallista uhkailua ja painostamista. Luvut ovat erittäin suuria, kun ottaa huomioon, että työväkivaltaan tulee olla nollatoleranssi. Edelleen Talentian urapolkuelityksestä (2019) ilmenee, että kaikista vastavalmistuneista sosionomeista ja sosiaalityöntekijöistä 44 % koki työnsä henkisesti liian kuormittavaksi ja uusista sosiaalityöntekijöistä jopa 31 % mietti alan vaihtoa. Lisäksi eläkevakuutusyhtiöiden raportoima sosiaalityöntekijöiden muista erottuva ennen aikainen eläköityminen mielenterveysystistä on vakava indikaattori työn liiallisesta henkisestä kuormittavuudesta.

Kyselyjen tulokset, aiemmat selvitykset ja Talentiaan tulevat viikoittaiset jäsenkysymykset sosiaalialalta kertovat, että kyseessä on uhkailun osalta suhteellisen vakiintunut ilmiö, joka kuormittaa koko työyhteisöä ja työntekijöitä hyvin paljon psyykkisesti, fyysisesti ja sosiaalisesti. Työntekijöitä tulee voida suojella paremmin uhkaamiselta ja turvallisuuden tunnetta työssä pitää saada lisättyä sanalliseen väkivaltaan puuttumisen ja oikeusturvan osalta.

Helsingissä 27.01.2021

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry

Jenni Karsio
Puheenjohtaja

Päivi Vepsä
Erityisasiantuntija

